

Cassetta (cassette) umanjenice su od talijanske (francuske) riječi *cassa (casse)*, koje su zakonito nastale od latinskoga *capsa*. *Kasetofon* je dakako izveden iz *cassetta*. Mi odavna po toj *cassa* rabimo izraz *kasa* za blagajnu, pa *inkasirati*, *inkasant* i dr.

Poznajemo desetke, vjerojatno stotine riječi latinskoga i romanskoga podrijetla sa dva *s* u sredini i s izgovorom *s*, poput *asimilacije*, *esencije* i *disertacije* do *asocijacije*, *agresije*, *posesivnosti*, *mase* i sl. (sve od latinskoga: *assimilatio*, *essentia*, *dissertatio*, *associatio*, *aggressio*, *possessivus*, *massa*). Čudimo se stoga, odakle pogrešna, rjeđe doduše, *dizertacija* mjesto *disertacije* i uporno pogrešna upotreba *kazeta* mjesto *kaseta*.

A pitam se, što rade lektori u novinama, na televiziji i radiju: ili čuju te *kazete* sa *z* i slažu se s takvim izgovorom (ali onda nemaju pravo) ili ne slušaju niti čuju (ali onda opet nemaju pravo, jer ne ispravljajući pogreške, ne rade dobro svoj posao)!*

SAŽETAK

Vladimir Vratović, Filozofski fakultet, Zagreb

UDK 801.316.3:808.62, stručni članak

primljen 2. svibnja 1994., prihvaćen za tisak 6. svibnja 1994.

Latino – Croatica (III.)

The author discusses the behaviour of Latin words and phrases when incorporated in Croatian sentences. He warns in particular against their wrong declension and concord and suggests linguistically correct solutions.

PITANJA I ODGOVORI

PLINOFIKACIJA ILI PLINIFIKACIJA

d gospodina Zvonimira Bajsa iz INA-Naftaplina dobili smo opširno obrazloženo pitanje:

»Jezikoslovni problem o kojem vam pišem vezan je uz posao koji obavljam u poduzeću INA-Naftaplin. Zaposlen sam u Sektoru za dobavu, transport i prodaju plina - поближе u Službi za marketing i razvoj. Osobno se bavim marketingom, što u znat-

* Napomena: U prvom Vratovićevu prilogu Latino-Croatia, gdje govori o riječi *egzodus*, izričito kaže da ta riječ u hrvatskom ima glasiti: *égzodus*. Autor je na tu riječ stavio naglasak kakav je u grčkom jeziku ne misleći na njegovu kvalitetu u hrvatskom, jer mu se ona u toj riječi ne čini problematičnom, nego je time htio samo istaknuti mjesto naglasaka, a to je prvi slog (proparoksitona). Kako su na temelju toga i neki jezikoslovci pomislili da Vratović preporučuje tu riječ s dugouzlaznim naglaskom na prvom slogu, napominjemo da nije riječ o hrvatskom naglasku već o grčkom.

U prošlom broju potkralo se nekoliko pogrešaka u drugome nastavku Vratovićeva članka. Ispričavamo se autoru i čitateljima. Na str. 109. potkraj 8. točke treba izbaciti rečenicu "Dakako, najbolje je upotrijebiti latinsku riječ."; u istoj točki u posljednjem retku mjesto *sanksijama* treba stajati *sankcijama*. Na str. 110. u 2. retku odozgo mjesto *svakojaku* treba stajati *svakojako*; u 24. retku odozgo mjesto *ostataka moći svetaca* treba stajati "ostataka, moći svetaca"; u 9. retku odozdo umjesto *svijet de divi* treba stajati *svijet se divi*; u 7. retku odozdo umjesto *sjaj istine* treba *Sjaj istine*.

nom dijelu posla znači odnose s javnošću, a time i javnu upotrebu jezika.

Jezičnu odgovornost koju nosi takav položaj posebice teško osjećam u svezi s upotrebom riječi *plinofikacija* ili *plinifikacija*. Naime, za razliku od javnih glasila, državnih organa i mjesnih distributera plina u posljednjih nekoliko godina u našem je poduzeću ustaljena upotreba lika *plinofikacija* kojom sam u početku i sam lomio jezik, a poslije se na nju naviknuo. Stoga su danas kad se spremamo na intenzivnije komuniciranje s javnošću o "plinoficiranju" Republike Hrvatske, moje dvojbe ponovno oživjele.

Tražeci po rječnicima riječi koje završavaju na -fikacija, pronašao sam sljedeće: elektrifikacija, klasifikacija, kodifikacija, kvalifikacija, modifikacija, plastifikacija, specifikacija i stratifikacija. U svakoj od tih složenica ispred -fikacija (od latinskog glagola *facio*) stoji samoglasnik i, a nigdje samoglasnik o.

Pozabavimo li se samo prvom i posljednjom, vidjet ćemo da se upotrebljavaju u obliku elektrifikacija i stratifikacija, iako se s druge strane upotrebljavaju riječi elektroprivreda, elektroindustrija, elektromotor, elektromagnet, elektroinstalater i sl., odnosno stratosfera, stratonautika, stratostat itd. U svezi s navedenim čini mi se da bi ispravno bilo govoriti i pisati *plinifikacija*, ali isto tako plinovod, plinomjer, plinoinstalater i druge slične složenice s veznim samoglasnikom o.

Svjesni da jezične poteškoće proizlaze iz činjenice da je *plinofikacija* složenica nastala od hrvatske riječi *plin* i latinskoga nastavka *fikacija*, bili bismo vam zahvalni na nekoj prikladnijoj riječi za "skup aktivnosti na izgradnji mreže plinskih objekata i sustava plinovoda radi širokog uvođenja prirodnog plina u industrijsku proizvodnju i kućanstva"«

Na spomenuto se pitanje može reći ovo:

Zaista je nezgodno da u poslovanju s plinom jedni govore *plinofikacija*, a drugi *plinifikacija*. Najbolje je ako za jedan pojam imamo jedan naziv. Ako ih ima više, potrebno je odrediti bolji i samo njega upotrebljavati. Ne znam kako bi se to bolje reklo hrvatski pa treba ocijeniti navedene mogućnosti. Da bi odgovor bio što točniji, treba naći što bolje usporedbe. Odgovor na pitanje da li *plinofikacija* ili *plinifikacija* ne daje usporedba s drugim takvim imenicama koje se u pismu navode, a još manje sa složenicama tipa *plinovod*, nego s *glagolima* od kojih su te imenice nastale, tj. da li sufixi -ficirati ili -ificirati. A kad tako postavimo pitanje, onda se odgovor može naći u mojoj *Tvorbi riječi* (I. izd. na str. 454, II. izd. na str. 470.). Tamo u tvorbi glagola na -ficirati nalazimo dva tipa. Pod svakim nalazimo tri glagola:

-ficirati. U *kinoficirati*, *radioficirati*, *plinoficirati*.

-ificirati. U *elektrificirati*, *rusificirati*, *toplificirati*.

U pismu se navodi više takvih glagola, ali da bi usporedba bila valjana, treba uzeti u obzir samo one glagole koji se mogu rastaviti na tvorbene dijelove jer je većina preuzeta iz stranih jezika i nisu tvorbene riječi. Zato ih u mojoj *Tvorbi riječi* i nema mnogo.

Što je u *toplificirati* -ificirati, a nije *toploficirati*, to je zato što u osnovi nije pridjev *topao* ni prilog *toplo*, nego skraćena osnova imenice *toplina*.

Kad imamo glagol *plinoficirati*, onda je normalno i *plinofikacija*.

Oni koji govore *plinifikacija*, najvjerojatnije to čine pod utjecajem stranih jezika jer je engleska imenica *gasification*, a njemački glagol *gasifizieren*. *Plinificirati*, *plinifikacija* je poluprevedenica strane riječi u kojoj je prvi dio zamijenjen našom riječju. Razumljivo je što u hrvatskome te dvije izravne posuđenice nisu prihvatljive, prvo zbog tuđice *gas*, a drugo zbog lika *gasifi-*

cirati ili gazificirati i dvaju značenja, 1. pretvoriti u plin, 2. opskrbiti plinom. Dabac u *Tehničkom rječniku* ima gazificirati u 2. značenju, a prof. Jonke za gazifikacija kaže da znači "pretvaranje tvrdoga goriva u gorivi plin". Međutim za drugo značenje imamo glagol uplinjavati i imenicu uplinjavanje.

U prilog plinifikaciji govori i usvojenost. Koliko je u INA-Naftaplinu ustaljena upotreba riječi plinifikacija, a koliko je plinifikacija u navedenim sredinama, teško je reći bez posebnoga istraživanja, ali da je plinifikacija proširena i izvan uskog kruga, o tome nema sumnje. I to ne samo u prostoru, nego i u vremenu. To potvrđuje i prof. Jonke. On je 17. travnja 1964. u Telegramu objavio članak *Toplifikacija i plinifikacija* i prenio ga u knjigu *Književni jezik u teoriji i praksi* i u njemu ne spominje plinifikaciju, nego i u naslovu i u članku ima samo plinifikacija, a navodi i jednu potvrdu iz *Vjesnika* od 23. ožujka 1964. godine, koja ga je najvjerojatnije i potakla na pisanje članka, što pokazuje da je plinifikacija najmanje tridesetogodišnjakinja.

Kad prof. Jonke osuđuje plinifikaciju, onda je ne osuđuje što nema plini-, nego je osuđuje kao riječ pomalo se i rugajući takvim riječima tvoreći riječi vodofikacija, vatrofikacija, dimofikacija, zrakofikacija. Da je to ruganje, vidi se i po tome što su posljednje tri besmislene i svojim sadržajem, ali je značajno da sve četiri imaju spojnik o. A to govori u prilog plinifikaciji jer tako imamo raznovrsnost u tvorbi. Ako bismo i mogli reći plinifikacija, kinifikacija, treća riječ, radifikacija išla bi već teže. Ne znamo na kakve ćemo potrebe naići u budućnosti, ali je sigurno da ćemo im lakše udovoljiti ako na raspolaganju imamo više mogućnosti.

Prof. Jonke dopušta takve riječi ako je i prvi dio strana riječ, a plinifikaciju i topli-

fikaciju osuđuje samo zato što je u osnovi domaća riječ, a mješovite (hibridne) tvorenice da nisu prihvatljive. Međutim to samo po sebi nije dovoljan razlog. Kako se takve riječi osuđuju već u načelu, ne gledajući na konkretne primjere i potrebe za njima, napisao sam članak *Mješovite tvorenice*, Jezik, XXV, Zagreb, 1978., str. 129.-138. i glavninu pod istim naslovom prenio u knjigu *Tvorba riječi* nastojeći opravdati potrebne mješovite tvorenice. Na pitanje kako bi se to reklo hrvatski, prof. Jonke ne daje jednu riječ, nego cijelu sintagmu:

"Neusporodivo je bolje reći *uvodenje grijanja* nego *toplifikacija*, *uvodenje* ili *sprovođenje plina* nego *plinifikacija*." Sam spominje razlog da se riječi kao plinifikacija, toplifikacija uvode zato što su kraće i jedinstvenije. Već je Tomo Maretić spoznao da nije dobro učinio kad je olako osuđivao pojedine riječi, kao što lijepo kazuje u svome *Jezičnome savjetniku*. Previše bi bilo da sve navodim, jer bi trebalo navesti bar dvije i pol stranice (od X. do XII. stranice Pristupa), pa ću navesti samo jednu njegovu rečenicu. "Da ne budem prestrog, na to me osobito navelo premišljanje, da je i polaša reč, t. j. ako nije baš nakazna, bolja nego nikakva, ako se ne možemo boljoj domisliti te moramo mesto jedne reči upotrebiti opisivanja s pomoću nekoliko reči." (str. XI.)

Mislim da bi danas i prof. Jonke nakon tridesetogodišnje upotrebe riječi plinifikacija bio blaži u svojoj ocjeni.

Iz svega jasno proizlazi da nema nikakva razloga da se ustručavamo upotrebljavati riječ plinifikacija. Kad su djelatnici u jednom odjelu INA-Naftaplina usvojili plinifikaciju, onda nema razloga da oni to mijenjaju.

Stjepan Babić